Kulturutskottet

Regeringens proposition till riksdagen om statsbudgeten för 2022

Till finansutskottet

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen om statsbudgeten för 2022 (RP 146/2021 rd): Ärendet har lämnats till kulturutskottet för eventuellt utlåtande till finansutskottet. Tidsfrist: 1.11.2021.

Sakkunniga

Utskottet har hört
- budgetråd Merja Salmi, finansministeriet
- överdirektör Atte Jääskeläinen, undervisnings- och kulturministeriet
- överdirektör Riitta Kaivosoja, undervisnings- och kulturministeriet
- överdirektör Petri Lempinen, undervisnings- och kulturministeriet
- överdirektör Eeva-Riitta Pirhonen, undervisnings- och kulturministeriet
- överdirektör Esko Ranto, undervisnings- och kulturministeriet
- ekonomichef Pasi Rentola, undervisnings- och kulturministeriet
- direktör Kati Lounema, Utbildningsstyrelsen
- generaldirektör Heikki Mannila, Finlands Akademi
- ledande expert på horisontalverksamhet Päivi Lindberg, Institutet för hälsa och välfärd (THL)
- utvecklingschef Kaisa Pasanen, Socca - Huvudstadsregionens kompetenscenter inom det sociala området
- specialsakkunnig Päivi Väisänen-Haapanen, Finlands Kommunförbund
- verkställande direktör Raija Koli, Frame Stiftelsen sr
- verksamhetsledare Ida Mielityinen, Rådet för yrkeshögskolornas rektorer Arene rf
- expert Saku Lehtinen, Ammattiosaamisen kehittämisyhdistys AMKE ry
- generalsekreterare Hanna Kosonen, Forum Artis ry
- generalsekreterare Rosa Meriläinen, Kultur- och konstområdets centralorganisation KULTA rf
- utvecklingsdirektör Kristian Wahlbeck, MIELI Psykisk Hälsa Finland rf
- verksamhetsledare Virpi Utriainen, Ung Företagsamhet rf
- utbildningsdirektör Heljä Misukka, Undervisningssektorns Fackorganisation OAJ rf
- ordförande Jukka Heikkilä, Professorsförbundet
- direktör Laura Rissanen, Bildningsarbetsgivarna rf
- verkställande direktör Mikko Salonen, Finlands Olympiska Kommitté rf
- verksamhetsledare Tanja Risikko, Finlands universitetsrektorers råd UNIFI rf

- expert Touko Apajalahti, Teknologiindustrin rf
- chef för Björneborgs universitetscenter Tarmo Lipping, Universitetscentrens samarbetsforum
- professor Niina Junttila.

Skriftligt yttrande har lämnats av
- forskaröverlärare (tenure track) Mika Tammilehto, Hämeen ammattikorkeakoulu
- Helsingfors universitet
- Nationella centret för utbildningsutvärdering
- Centret för konstfrämjande
- Statens idrottsråd
- Det kulturpolitiska forskningscentret Cupore
- Stiftelsen för Rehabilitering
- Förbundet för den offentliga sektorn och välfärdsområdena JHL rf
- Centralhandelskammaren
- Koulukinoyhdistys - Skolbioförening ry
- Centralförbundet för lant- och skogsbruksproducenter MTK
- Sanasto rf
- Finlands kultur- och vetenskapsinstitut rf
- professor Jani Erola.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Anslagen för undervisning- och kulturministeriets förvaltningsområde uppgår till 7,4 miljarder euro i budgetpropositionen för 2022. För 2022 anvisas bland annat 65 miljoner euro för att fortsätta verkställandet av läropliktsreformen, 15 miljoner euro för reformen av stödet till småbarnspedagogiken i tre steg och 5 miljoner euro för reformen av utbildningsersättningen för läroavtalsutbildning. För ombyggnad av Nationalteatern anvisas 10 miljoner euro, och för etablering av modellen med utställningsarvode 1 miljon euro.

Utskottet välkomnar att regeringen i budgetpropositionen fortsätter satsningarna på fostran, utbildning på grundstadiet och andra stadiet, högskoleundervisning och vetenskap samt kultur och konst, idrott och ungdomsarbete.

Utskottet har beslutat att behandla regeringens budgetproposition för 2022 utgående från följande teman: underskott i inlärning och välfärd på grund av coronatiden, kultur och motion, vetenskap och forskning samt matchning av kompetens och behov av arbetskraft.

Underskott i inlärning och välfärd på grund av coronatiden

Utskottet hänvisar till sitt tidigare utlåtande (KuUU 10/2021 rd s. 8—9) och betonar vikten av att systematiskt stärka elevernas och studerandenas välbefinnande, eftersom endast en välmående elev lär sig. Uppväxt- och inlärningsmiljöer som främjar välbefinnandet stöder det psykiska välbefinnandet hos såväl barn och unga som personalen inom barnomsorg och undervisning.

Coronatiden har orsakat ett underskott i barns och ungas välfärd och lärande, som det är nödvändigt att åtgärda på alla utbildningsstadier. Eftersom alla konsekvenser av pandemin ännu inte är synliga, bör man utöver omedelbara åtgärder också reservera tillräckligt med tid och resurser för att åtgärda brister i välbefinnandet och inlärningen för senare behov.

Många elever och studerande samt lärare och övrig undervisningspersonal har upplevt coronatiden som svår och belastande. Coronaepidemin har medfört ökad ångest, oro, stress och trötthet. Det stöd som eleverna får under distansstudierna har inte i alla avseenden upplevts vara tillräckligt. Långvarigt distansarbete och inställda traditionella tillställningar samt begränsade sociala relationer har ställt hälsan på prov hos både de studerande och undervisningspersonalen. Å andra sidan delar erfarenheterna av exceptionella undervisningsarrangemang också eleverna på alla utbildningsnivåer, och för en del har distansstudier lämpat sig väl.

Enligt den utredning som utskottet fått har upplevelserna av ensamheten bland barn och unga ökat redan länge, men under coronaepidemin har upplevelsen av utanförskap blivit alarmerande hög särskilt i fråga om unga. I ett sakkunnigyttrande har det framförts att ensamhetsproblemet inte kan lösas enbart genom förebyggande åtgärder, utan det behövs också åtgärder för att snabbt rätta till situationen. Utskottet betonar att åtgärder för att minska ensamhet på alla utbildningsnivåer bör vidtas omedelbart.

Det behövs mer forskningsrön om hur coronatiden påverkar inlärningsresultaten och välbefinnandet. Det behövs som stöd för beslutsfattandet exempelvis när man bedömer hur resurserna för att åtgärda inlärnings- och välfärdsunderskottet ska riktas så ändamålsenligt som möjligt.

Utöver undervisnings- och kulturministeriets huvudtitel innehåller även social- och hälsovårdsministeriets huvudtitel betydande finansiering som riktar sig till barn och unga. Detta är viktigt, eftersom stödet för välfärd och lärande helst ska bygga på samarbete mellan undervisnings-, kultur-, ungdoms- och social- och hälsovårdsväsendet. *(Utskottets förslag till uttalande 1)*

Utskottet konstaterar att även hobbyverksamhet och idrottsträning har en viktig roll när det gäller att stödja barns och ungas uppväxt och utveckling samt deras psykiska hälsa. Tryggandet av anslagen för idrottsväsendet är således en viktig faktor också när det gäller att främja barns och ungas hälsa och välfärd. Dessutom medför finansieringen av Finlands modell för fritidsverksamhet för barn och unga fler hobbyer i anslutning till skoldagen för barn och unga.

Samarbetet med bland annat ungdoms- och idrottsorganisationer är ytterst viktigt. Ett exempel på många goda funktioner för att främja barns och ungas välbefinnande är verksamheten Ung företagsamhet. Den har genom sina program och annan verksamhet nått tiotusentals barn och unga och gett dem möjlighet till delaktighet och erfarenhet av framgång.

Kultur, idrott och motion

Utskottet betonar att begränsningarna under coronatiden har skadat de kreativa branscherna och evenemangen kraftigt, vilket utskottet har uttryckt stor oro över under hela pandemin. (bl.a. KuUU 15/2021 rd, KuUU 12/2021 rd, KuUU 11/2021 rd och KuUU 10/2021 rd).

Avkastningen av penningspelsverksamheten. Utskottet välkomnar slopandet av de tidigare planerade minskningarna av finansieringen för 2022 till följd av att avkastningen av penningspelsverksamheten minskar. Nedskärningarna i fråga skulle ha drabbat kärnan av kulturen och konsten och gjort utbudet på kultur och konst knappare och ensidigare och mindre tillgängligt. När det gäller idrott skulle anslagsminskningen ha varit mycket negativ i en situation där det finns ett särskilt behov av att främja hälsa och välfärd, gemenskap och delade erfarenheter efter coronakrisen.

Utskottet uttrycker allvarlig oro över konsekvenserna av att avkastningen av penningspel minskar efter 2022. Det är mycket viktigt att finna en stabil och förutsägbar lösning på denna fråga, inte bara inom konst, kultur och idrott utan också inom ungdomsarbete, vetenskap och forskning. En tillräcklig finansieringsnivå på lång sikt ska tryggas på ett hållbart sätt så snart som möjligt.

Kultur. Utskottet betonar regeringsprogrammets riktlinjer att stärka verksamhetsförutsättningarna för kulturen och göra kulturtjänsterna tillgängligare samt att gradvis öka anslagen för kultur och konst till en procent i statsbudgeten.

De kreativa branschernas andel av Finlands bruttonationalprodukt har traditionellt varit den minsta i de nordiska länderna. Regeringen har som mål att höja sysselsättningsgraden till 75 procent i mitten av årtiondet och öka antalet sysselsatta med 80 000 personer genom regeringens sysselsättningsåtgärder före utgången av årtiondet. Sysselsättnings- och utvecklingspotentialen inom konst, kultur och kreativa branscher bör identifieras. Utskottet betonar den stora betydelse som investeringar i sektorn har, även med tanke på sysselsättningen och ekonomin.

Utskottet anser det vara viktigt att hitta fungerande lösningar för att ytterligare förbättra såväl konstens och kulturens verksamhetsbetingelser som möjligheterna att bli delaktig i den. Exempel på dessa är verksamheten Konsttestarna och modellen med utställningsarvode.

Vid sakkunnighörandet har man lyft fram behovet av att höja anslagsnivån för utlåningsersättning så att e-böcker och e-ljudböcker kan omfattas av utlåningsersättning. Enligt erhållet yttrande ökar utlåningen av e-böcker och e-ljudböcker snabbt i Finland. Genom att utvidga ersättningen för utlåning kan man säkerställa att upphovsmännen, oberoende av utlåningsform, hålls kvar i värdekedjan när deras verk lånas ut från allmänna bibliotek och högskolebibliotek.

Motion och idrott. Genom idrottsbudgeten skapas förutsättningar för motion och idrott genom att man finansierar bland annat motions- och idrottsförhållanden, idrottsprogram, frivilligorganisationer inom motion och idrott och elitidrott. Behovet av dessa satsningar illustreras av de samhälleliga kostnaderna för rörelsefrihet, som enligt UKK-institutets rapport (2018) uppgår till minst 3 miljarder euro per år. En stor del av folksjukdomarna och därmed utgifterna för social- och hälsovården samt den minskade produktiviteten och de korta arbetskarriärerna beror på skadliga levnadsvanor. Utskottet anser att motion och idrott är ett bra sätt att främja människors hälsa och funktionsförmåga.

Vetenskap och forskning

Utskottet betonar vikten av att trygga en tillräcklig och långsiktig finansiering av vetenskap och forskning. Enligt ett sakkunnigyttrande ser den finansiella situationen inom högskolesektorn till-

fredsställande ut för 2022 när man utöver basfinansieringen beaktar RRF-faciliteten, momskompensationerna, strukturfonderna, bibehållandet av forskningsfinansieringen inom social- och hälsovårdssektorn vid universitetssjukhusen och kapitaliseringen av universiteten. En brist är däremot otillräckliga satsningar på vetenskaplig forskning, oberoende av att nedskärningarna i finansieringen för Finlands Akademi återtogs, samt osäkra utsikter för finansieringen av vetenskaplig forskning och utbildning 2023 och 2024.

Med hänvisning till sakkunnigutlåtandet fäster utskottet uppmärksamhet vid kalkylen enligt vilken Finlands Akademis bevillningsfullmakter är 155 miljoner euro 2023 jämfört med i år (2021) och 175 miljoner euro lägre 2024. Ändringarna i Finlands Akademis bevillningsfullmakt gäller främst universitet och forskningsinstitut. Exempelvis en nedskärning på 131 miljoner innebär kalkylmässigt en nedskärning på cirka 115 miljoner euro i finansieringen av universiteten och en nedskärning på cirka 16 miljoner euro i finansieringen av forskningsinstituten.

Med bristfällig finansiering klarar sig Finland inte i utvecklingen av forskningsverksamheten jämfört med konkurrentländerna, och det blir svårt att nå målet på en FoUI-andel på fyra procent av BNP. För att målet på fyra procent ska nås krävs enligt sakkunnigyttrandet tilläggsfinansiering på i genomsnitt cirka 600 miljoner euro per år, varav den offentliga finansieringens andel är cirka 200 miljoner euro. Utskottet anser det vara viktigt att man förbinder sig till att uppnå målet på fyra procent.

Utskottet anser att det är viktigt att fästa uppmärksamhet vid forskarnas möjligheter att koncentrera sig på högkvalitativ forskning. Det har försvårats av att beredningen av administrativa uppgifter och ansökningar om forskningspengar i allt högre grad har överförts till forskare på grund av brist på personal som är specialiserad på dessa uppgifter. Detta missförhållande måste rättas till.

Man bör också se till att finansieringen är tillräcklig och långsiktig för att trygga högskoleutbildningen och de mål som ställts upp för den. Till exempel målet att höja antalet högskoleutbildade till 50 procent av de unga vuxna före 2030 förutsätter att högskolornas examensmängder och resurser ökas långsiktigt.

Regeringen föreslår inga ändringar i statlig forskningsfinansiering när det gäller enheter inom hälso- och sjukvården på universitetsnivå och socialt arbete. Utskottet anser att det är viktigt att säkerställa att finansieringen är tillräcklig för att trygga verksamhetsbetingelserna för universitetssjukhusets akademiska forskning. Utskottet anser att det är viktigt att säkerställa att finansieringen är tillräcklig i enlighet med det uttalande som riksdagen har godkänt (RSk 24/2019 rd, uttalande 7).

Utskottet betonar yrkeshögskolornas viktiga roll som sysselsättnings- och tillväxtfaktor. Yrkeshögskolorna är viktiga partner till små och medelstora företag och medför gedigen kompetens för deras FoUI-arbete. Utnyttjandet av dessa möjligheter försvåras av bristen på permanent FoUI-finansiering för yrkeshögskolorna.

Utskottet anser att universitetscentren har en betydande potential att främja den regionala och socioekonomiska jämlikheten inom högskoleutbildningen, utveckla tjänsterna för kontinuerligt lä-

rande utgående från arbetslivet samt vara plattformar för universitetens forsknings- och utvecklingsverksamhet inom sina influensområden.

Matchning av kompetens och behov av arbetskraft

På den finländska arbetsmarknaden finns det betydande matchningsproblem mellan kompetens och efterfrågan på arbetskraft. Det råder samtidigt arbetslöshet och brist på kunniga arbetstagare. I Finland berör bristen på arbetskraft i synnerhet social- och hälsovården.

Utskottet bekymrar sig allvarligt över bristen på yrkeskunniga personer inom utbildningssektorn, exempelvis personalen inom småbarnspedagogiken och speciallärarna, vilket äventyrar tryggandet av fostran och undervisningens kvalitet på det sätt som lagstiftningen förutsätter. Bristen på kompetent arbetskraft berör i mycket stor utsträckning också företag inom olika branscher på olika håll i Finland. De metoder som föreslås i budgetpropositionen kräver ytterligare åtgärder för att trygga tillgången på kompetent arbetskraft. *(Utskottets förslag till uttalande 2)*

Matchningsproblemen har konsekvenser för den ekonomiska tillväxten och i fråga om arbetslösheten för människors hälsa och välbefinnande. Enligt ett sakkunnigyttrande till utskottet uppgår de kostnader som arbetslösheten orsakar den offentliga sektorn till cirka sex miljarder euro per år.

Behovet av att utveckla kompetensen för att svara på efterfrågan på arbetskraft är stort. Enligt en enkät av Nationella centret för utbildningsutvärdering (NCU) finns det skillnader mellan yrkesutbildningsanordnarna och högskolorna i hur väl de i nuläget kan tillgodose arbetsgivarnas och individernas behov när de planerar utbildningstjänster för befolkningen i arbetsför ålder (25—64-åringar). Erfarenheten av plötsliga strukturomvandlingar har förbättrat yrkesutbildningsanordnarnas och högskolornas förmåga att svara på arbetsgivarnas och individernas utbildningsbehov genom utbildningstjänster för kontinuerligt lärande.

En av utmaningarna med att lösa matchningsproblemet är att hitta och rekrytera lämplig undervisningspersonal i situationer där det snabbt behövs ny utbildning och den bransch där det råder brist på arbetskraft är långt specialiserad. En annan utmaning är att hitta lämplig finansiering för att genomföra utbildningstjänster riktade till befolkningen i arbetsför ålder i situationer med snabba förändringar i arbetslivet.

Utskottet anser att behovet av att utveckla kompetensen kommer att fortsätta under de kommande åren. Särskilt för att klara av de negativa effekterna av coronapandemin finns det behov av i synnerhet kortvarigare och arbetslivsorienterade utbildningstjänster som baserar sig på till exempel examensdelar eller mindre delar av dem.

Tillgodoseendet av kompetensbehovet har också samband med betydelsen av kontinuerligt lärande. Att utveckla praxis för kontinuerligt lärande och identifiera informellt och icke-formellt lärande i större utsträckning än tidigare är en del av lösningen av matchningsproblemen.

Övrigt

Finansiering av utbildning. Utskottet oroar sig för den långsiktiga finansieringen av utbildningen. Även om regeringen har ökat den permanenta finansieringen avsevärt och också sörjt för finansieringen genom tidsbundna framtidsinvesteringar, måste man i fortsättningen se till att finansieringen av utbildningen på lång sikt tryggas genom permanent finansiering i stället för tidsbunden finansiering. Andelen för undervisning- och kulturministeriets förvaltningsområde av 2022 års framtidsinvesteringar uppgår till 242 miljarder euro. Denna summa hänför sig främst till kvalitets- och jämställdhetsprogrammet för småbarnspedagogiken och den grundläggande utbildningen samt till anställning av lärare inom yrkesutbildningen.

Utskottet betonar i enlighet med vad som framförts i flera sakkunnigyttranden att kostnaderna för att utvidga läroplikten i enlighet med skrivningen i regeringsprogrammet ska ersättas till fullt belopp till anordnare av olika utbildningsformer.

Staten riktar varje år en finansieringsnedskärning på cirka hundra miljoner euro till gymnasieutbildningen (996,13 euro per studerande), och budgetpropositionen för 2022 medför ingen förändring i det avseendet. Detta försvårar tryggandet av gymnasieutbildningens kvalitet och tillgänglighet.

I sakkunnigyttrandet framförs oro över den minskning av finansieringen av yrkesutbildningen inom naturresurssektorn som gäller undervisnings- och kulturministeriets förslag till ändring av förordningen om grunderna för finansiering av yrkesutbildningen. I förslaget har man inte beaktat behovet av att anordna utbildning inom naturresurssektorn också i juli.

Den kommunala ekonomin. Utskottet anser att det är ytterst viktigt att se till att kommunerna får tillräcklig statlig finansiering för skötseln av kommunernas lagstadgade uppgifter, såsom småbarnspedagogiken och undervisningen. Att coronastöden upphör är en utmaning för många kommuner. De negativa effekterna av coronan på bland annat barns och ungas välbefinnande och lärande kommer att fortgå länge och de kräver många tilläggssatsningar och tilläggsåtgärder. Om kommunens inkomstfinansiering inte är på en tillräcklig nivå, blir kommunerna tvungna att inleda nya anpassningsprogram under 2022.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Kulturutskottet föreslår

att finansutskottet beaktar det som sägs ovan och

att finansutskottet föreslår att riksdagen godkänner 2 uttalanden ***(Utskottets förslag till uttalanden)***.

Utlåtande KuUU 17/2021 rd

Utskottets förslag till uttalanden

1. *Riksdagen förutsätter att regeringen vidtar snabba åtgärder för att avhjälpa bristerna i välfärden och inlärningen till följd av coronapandemin genom tillräckliga resursanvisningar.*

2. *Riksdagen förutsätter att regeringen vidtar snabba åtgärder för att lösa problemet med matchning av kompetens och behov av arbetskraft.*

Helsingfors 28.10.2021

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Paula Risikko saml
vice ordförande Eeva-Johanna Eloranta sd
medlem Sanna Antikainen saf
medlem Marko Asell sd
medlem Jukka Gustafsson sd (delvis)
medlem Veronika Honkasalo vänst
medlem Kaisa Juuso saf
medlem Emma Kari gröna (delvis)
medlem Ville Kaunisto saml (delvis)
medlem Hilkka Kemppi cent (delvis)
medlem Anneli Kiljunen sd (delvis)
medlem Mikko Kinnunen cent (delvis)
medlem Pasi Kivisaari cent
medlem Ari Koponen saf (delvis)
medlem Mikko Ollikainen sv (delvis)
medlem Pirkka-Pekka Petelius gröna
medlem Sofia Vikman saml
ersättare Sari Multala saml (delvis)
ersättare Juha Mäenpää saf (delvis).

Sekreterare var

utskottsråd Marja Lahtinen
utskottsråd Maiju Tuominen.